

Nr 44.

Ankom till riksdagens kansli den 10 juli 1914 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lättnader i stängselskyldighetens fullgörande. (2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 3, har herr *Bäckström* hemställt, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke uti bestämmelser i gällande stängselförordning och därmed sammanhängande föreskrifter ändringar böra vidtagas i syfte att vinna behövliga och möjliga lättnader för stängselskyldighetens fullgörande, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Till stöd härför har motionären åberopat motiveringen till en vid innevarande års första lagtima riksdag i andra kammaren av motionären väckt motion, nr 25, med enahanda yrkande som den nu förevarande, vilken motivering är av följande lydelse:

»Gällande kungl. förordning om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet har i vissa delar visat sig för vår tid och nuvarande förhållanden mycket svårtillämplig, onödigt betungande och i ej ringa mån hinderlig för jordbrukets, i synnerhet småbrukets, utveckling. Och detta kan ju knappast förvåna, då förordningen i fråga är av år 1857 och utvecklingen på jordbrukets, skogsskötselns och därmed

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 10 saml. 14 häft. (Nr 44.) 1

sammanhängande näringars områden gjort så stora framsteg under de sista årtiondena.

I saken intresserade äro ganska allmänt ense om, att bestämmelserna angående stängselvitsord böra i väsentliga delar ändras, dels — såsom många yrka — genom att stängselvitsord beträffande inägorna borttages, dels — såsom åter andra anse nödvändigt — genom att stängselvitsord i vissa fall måtte tilldelas även dem, som enligt §§ 4 och 9 m. fl. uti förordningen i fråga sakna sådant vitsord. Och detta sista torde för småbrukets utveckling vara av synnerlig vikt i vissa delar av vårt land.

Dessutom äro föreskrifterna om laggilt stängsel, till vilka samma stängselförordning hänvisar, synnerligen otidsenliga och olämpliga, i det de icke tillåta behöfelig valfrihet för bruk av moderna, virkesbesparande och billiga stängsel, ehuru sådana visat sig fullt ändamålsenliga.

För att i den mån det är möjligt på detta område bringa någon lättnad åt jordbruksnäringens idkare, undanröja hinder för småbrukets sunda utveckling och för att utforma tidsenligare bestämmelser, vilka icke såsom de nuvarande gäve anledning till processande och trakasserande grannar emellan, synes det verkligen vara på tiden, att stängselförordningen måtte undergå en välbehöfelig revision.

Att detta är ett utbrett och aktuellt önskemål framgår också därav, att mötet med hushållningssällskapens ombud, som hölls under sistlidne november, hade detsamma under en omprövning, som till och med föranellede positivt beslut.»

Historik.

I fråga om ansvaret för och plikten att lämna skydd emot skada, som betande kreatur kunna förorsaka å grannes mark, hava i svensk rätt två motsatta grundsatser gjort sig gällande. Under ett tidigare utvecklingsskede, då jords uppodling ofta skedde i sammanhang med att densamma övergick i enskild äganderätt från att förut hava använts såsom gemensamt mulbete eller såsom annan allmänning, var det givetvis naturligtast, att den, som önskade utestänga annans kreatur från sina ägor, själv fick vidtaga därför erforderlig åtgärd, d. v. s. stänga, om detta var nödvändigt, samt, i händelse av underlåtenhet därutinnan, vidkännas den skada, som därav kunde följa. Men en sådan ordning blev naturligt nog mindre tillfredsställande i den mån åkerbrukets betydelse växte i förhållande till boskapsskötselns samt allt större areal av jorden uppodlades och lades under individuell äganderätt. Man började under dessa förhållanden finna den grundsatsen riktigare, att kreatursägare antingen genom stängsel eller

annorledes hindrade sina djur att inkomma på grannes ägor samt i motsatt fall ansvarade för den skada de förorsakade.

I äldsta tider var således i vårt land den först angivna grundsatsen förhärskande, och såsom omedelbar följd därav gällde det ursprungligen såsom allmän regel, att, där hägnad tarvades, den ägde att hägna, som hade nyttan av hägnaden. Men redan tidigt spåras i lagstiftningen en modifiering av denna ståndpunkt genom förekomsten av stängselvitsord, rätt att av grannen kräva deltagande i stängslet, såväl mellan olika byar inbördes som ock i vissa fall mellan skilda ägor i samma by. Därigenom överflyttades delvis på grannen vården om dennes lösgående djur och bestyret att genom stängsel hindra dem från skadegörelse. Den sålunda uppkomna stängselnskyldigheten för djurägare var emellertid ännu i 1734 års lag begränsad till förhållandet mellan inägor — åker och äng — inbördes; på utägor — skog och betesmark — gällde ej stängselvitsord. En omständighet, som emellertid redan nu förtjänar beaktande, är stängselvitsords från början framträdande natur att kunna göras gällande även *av* djurägande part *mot* skyddsbehövande granne.

Kungl. förordningen angående stängselnskyldighet den 9 februari 1802 utsträckte ytterligare omfattningen av djurägars hägnadsskyldighet bland annat genom att medgiva stängselvitsord jämväl för utägor — skog, utmark och beteshage — inbördes. Principen var dock fortfarande den gamla, att i främsta rummet innehavaren av den jord, som tarvade fredning, ägde att — visserligen med hjälp av stängselvitsord — själv ombesörja denna. Först med kungl. förordningen den 6 augusti 1815 framträder för första gången positivt uttalad den nya grundsatsen, enligt vilken såsom allmän regel ansvaret för ägofriden påvilas djurägaren, i det att däri föreskrevs skyldighet för den, som vintertid utsläppte kreatur, att om dem taga sådan vård, att de ej orsakade skada å annans åker och äng — samma grundsats alltså, som enligt § 1 i nu gällande stängselförordning genomförts för alla årstider och ägoslag.

Den nya grundsatsen, en gång upptagen av lagstiftningen, vann här- efter allt mera insteg i den allmänna uppfattningen. Och slutligen anhöllo riksens ständer uti underdånig skrivelse den 17 november 1854 om utfärdande av ny stängselförordning, byggd på den grundsats, att varje jordägare skall ansvara för vården av sina kreatur eller gälda den skada, som de å andras ägor göra; dock med förbehåll, att angränsande ägare eller delägare i samma byalag må, om de fleste, vilka äga mera än hälften av de ifrågavarande hemmanen eller byalaget, det önska, fortfara med den

nuvarande stängselskyldighetens fullgörande». Genomförandet av den sålunda uttalade grundsatsen skulle uppenbarligen hava inneburit ej blott ett fastslående av regeln om kreatursägares ensamma ansvarighet, utan också ett fullständigt upphävande av all stängselskyldighet, då därigenom andra än kreatursägaren såsom icke ansvariga för ägofriden fritoges från skyldighet att vidtaga något slags åtgärd för densammas uppehållande, medan åter kreatursägaren själv lämnades valet fritt angående sättet härför.

Emellertid intogs en i viss mån olika ståndpunkt av den i ärendet mest intresserade parten, bondeståndet, som i särskild underdånig skrivelse den 10 november 1854 åberopade »de svårigheter, som, särdeles i skogiga och bergiga trakter, skulle möta att annorledes än medelst hägnad freda ägor emot skada av kreatur, och det lidande, som till följd därav skulle, om en del jordägare tillätes att undandraga sig stängselskyldighet, tillskyndas de övriga». Ståndet fann alltså att jämte andra möjliga medel för upprätthållande av ägofriden, såsom vallning, tjudrande, rätt för den, som lidit skada, att intaga de kreatur, som gjort intrång o. s. v., jämväl stängsel i vissa fall vore nödvändigt och att, då detta ej alltid läte sig åstadkommas på frivillighetens väg, lagstadgad stängselskyldighet behövde bibehållas, men att denna skulle leda till orättvist betungande av kreatursägaren, ifall densamma, i överensstämmelse med den i riksens ständers skrivelse uttalade princip om kreatursägares ansvarighet för sina kreatur, lades allenast på denne utan den hjälp, stängselvitsordet innebar. Ståndet anhöll därför i sin skrivelse om avslag å riksens ständers av de övriga stånden beslutade hemställan och att Kungl. Maj:t i stället måtte, med bibehållande av stängselskyldigheten, låta uppgöra förslag till nödiga ändringar i författningarna om stängselskyldighet. I anledning av vad såväl riksens ständer som bondeståndet sålunda yttrat, lät Kungl. Maj:t utarbета det förslag till ny stängselförordning, som, framlagt och gillat av påföljande 1856—1858 års riksdag, utgör nu gällande kungl. förordning om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet den 21 december 1857.

Alltsedan antagandet har stängselförordning icke undergått någon som helst förändring, ehuru under den tid av över 50 år, densamma varit i gällande kraft, ofta upprepade förslag till mer eller mindre genomgripande förändringar i densamma framkommit i form av enskilda motioner och vid ett tillfälle, år 1903, jämväl genom kungl. proposition — framställningar, av vilka emellertid ingen vunnit bifall. Av dessa förslag hava flere åsyftat upphävande av stängselvitsordet och utsträckande till undantagslös regel av den i § 1 uttalade principen om kreatursägares ansvarighet; åter andra

hava gått ut på att i stället i vissa fall utsträcka rätten att åberopa stängselvitsord, särskilt gentemot kronojord; och vidare har en del haft till syfte mål att inom ramen för gällande bestämmelser om stängselvitsord åstadkomma lättnad i stängselvitsordens utgörande genom ändring av grunden för densammes fördelning, överlåtande åt landsting att bestämma fördelningsgrunden o. s. v.

Den långvariga och omfattande erfarenhet från vida delar av vårt land, som vunnits om verkningarna av hittills gällande hägnadsbestämmelser, torde, enligt utskottets mening, i ett flertal avseenden lämna stöd för motionärens framställning. De olägenheter, som nämnda bestämmelser visat sig medföra, torde vara tillräckligt betydande för att påkalla en omarbetning av samma bestämmelser.

Utskottet.

Vad beträffar den av motionären först berörda särskilda frågan om ändring av gällande föreskrifter — byggningsbalken kap. 5 § 3 och kungl. förordningen den 31 januari 1815 — angående laggillt stängsels beskaffenhet, anser utskottet det vara otvivelaktigt, att dessa hundraåriga bestämmelser numera äro i hög grad föråldrade. Framför allt torde de numera icke kunna anses i tillbörlig mån motsvara skilda orters olika hägnadsbehov, virkestillgång etc., ej heller de möjligheter, nutidens tekniska resurser erbjuda. Då ifrågasättande bestämmelser icke alltid medgiva den, med bibehållen fordran på nödig effektivitet i varje särskilt fall, mest ekonomiska och praktiska stängseltypen, kan hägnadsskyldigheten allt för ofta bliva onödigt betungande. Det synes utskottet sålunda vara ett önskemål av synnerlig vikt, att bestämmelserna om stängsels laggillhet göras rymligare, så att de lämna möjlighet att, där förhållandena det påkalla, jämväl utan sådan överenskommelse, varom stängselförordningens 19 § talar, begagna billigare, enklare och mera virkesbesparande stängselsätt än de nu laggiligen påbudna. Möjlighet därtill borde lämnas öppen åtminstone i de fall, där icke hållande av lösgående mindre hemdjur, såsom får och getter, kräver tätare och verksammare stängsel.

Utskottet vill i likhet med motionären erinra därom, att ifrågasättande angelägenhet vunnit beaktande vid hushållningssällskapens ombudsmöte år 1913, då, jämlikt fattat beslut, till Kungl. Maj:t avläts underdånig skrivelse, däruti hemställdes, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida icke ifrågasättande bestämmelser borde omarbetas i sådant syfte, att billigare och mer virkesbesparande hägnader kunde komma till allmänare användning.

Utskottet kan sålunda, då frågan angående laggilt stängsels beskaffenhet redan bragts under Kungl. Maj:ts prövning, i detta avseende inskränka sig till att uttala sin anslutning till syftet i den gjorda framställningen.

Gällande hägnadslagstiftning synes emellertid även i vissa övriga hänseenden lida av bestämda brister.

Ifrågavarande förhållande sammanhänger nära med den oklarhet i fråga om principerna för stängselskyldighet, som vidlåder gällande stängselförordning. Visserligen fastslår 1 § den ovanberörda nyare grundsatsen, att djurägare är skyldig hålla vård om sina kreatur medelst hägnad eller annorledes. Men nämnda allmänna grundsats modifieras i väsentlig mån genom de uti 2 och följande paragrafer meddelade bestämmelserna om stängselvitsord, vilket, som bekant, tillåter vårdnadspliktig djurägare, som eljest, jämlikt 1 §, ensam bort svara för ägofriden, att av ägoskyddsbehövande granne kräva deltagande i hägnad dem emellan; varförutom stängselvitsordet torde kunna i allmänhet göras gällande av granne mot granne, oavsett om någondera av dem håller lösgående hemdjur, blott den förutsättningen föreligger att deras ägor äro skilda genom rågång eller lagakraftvunnet skifte.

Med denna vitsordets natur, varigenom, bland annat, delaktigheten i omsorgen om ägofridens upprätthållande utsträcker till andra än djurägaren, överensstämmer uppenbarligen den i 3 § stadgade s. k. hälftdelningsprincipen, varigenom, med visst undantag, som senare skall beröras, stängselbördan fördelas lika mellan grannarna utan hänsyn till om risken för skadegörelse av lösgående djur är lika eller övervägande hotar från endera sidan.

Nu gällande stängselvitsord har sålunda, ur synpunkten av dess betydelse för ägofridens upprätthållande, en dubbel uppgift. Åberopat av den part som åstundar att skydda sin mark mot lösgående djur, innebär det samma, såsom ovan nämnts, rätt att av djurägande granne framtvinga skyldighet att deltaga i hägnad, vilken skyldighet dock begränsats till halva hägnadsbördan; åberopat åter av kreatursägare — eller i allmänhet betraktat från dennes synpunkt — innebär vitsordet medbestämmanderätt i fråga om sättet för vårdnadsplikts fullgörande, därvid detsamma möjliggör för honom att av granne bereda sig lindring och hjälp i hägnadsbesvärets utgörande. Oavsett de fall, då dessa synpunkter sammanfalla, i det att kreatur hållas å ömse sidor, verkar sålunda vitsordet, vare sig det åberopas av eller emot kreatursägare, städse till dennes förmån på så sätt, att han befrias från att *ensam* sörja för ägofriden. I viss mån framträder

sålunda vitsordet såsom ett i lagstiftningen kvarlevande uttryck för den ovanberörda äldre rättsåskådning, som fann stängselbestyret böra överlämnas åt den part, som önskade freda sina ägor mot annans hemdjur.

Enligt utskottets mening bör den i 1 § uttalade grundsatsen om djurägares ansvarighet för ägofridens upprätthållande fortfarande vara den centrala och grundläggande i stängsellagstiftningen. *Stängselvitsordets* berättigande vid sidan därom synes däremot utskottet icke fullt lika klart. Sett ur synpunkten av dess betydelse för den av grannarna, vilkens ägor skola fredas, kan det nämligen med visst fog ifrågasättas, huruvida icke den skadeersättningsskyldighet, som jämlikt 1 § åligger djurägare, vilken åsidosätter sin vårdnadsplikt, innebär ett fullt tillräckligt skydd för ägofriden. För sin del måste utskottet betvivla, att så är förhållandet. Icke minst med hänsyn till den bevisningssvårighet, som i en mängd fall är förknippad med försök att göra gällande ersättningskrav på grund av bristande vård om lösgående djur, är utskottet övertygat om nödvändigheten att i stor utsträckning anlita och vid behov kunna framtvunga just *stängsel* såsom det enda fullt säkra ägoskyddsmedlet.

Även ur synpunkten av stängselvitsordets ovanberörda betydelse för djurägare såsom dels rätt till initiativ dels ock rätt att fordra deltagande i hägnad av den granne, vilkens ägofredningsintresse hägnaden skall tjäna, synes vitsordsinstitutet fylla en beaktansvärd uppgift, som ej bör lämnas ur räkningen.

Om sålunda stängselvitsordet i princip bör bibehållas i vår stängsellagstiftning, torde däremot befogade anmärkningar kunna göras mot det sätt, varpå detsamma enligt gällande stängselförordning är avvägt, och detta med avseende såväl å den utsträckning, i vilket det är medgivet, och å förutsättningarna i övrigt för dess åberopande, som å grunderna för fördelningen av stängselbesväret.

I förstnämnda hänseende synes en konsekvent tillämpning av den grundtanke, som uttalats i 1 §, kräva, att rätten till stängselvitsords åberopande bestämmes uteslutande av den omständighet, huruvida å endera eller båda sidorna av råskillnaden betande kreatur hållas eller pläga hållas. Fasthållas nämnda förutsättning för vitsords tillämplighet, betyder detta åter å *ena sidan* en inskränkning av stängselvitsords giltighetsområde dithän, att vitsord icke skall kunna tillgripas utan att stängsel verkligen är i ägofridens intresse behövt, samt å *andra sidan* ett utvidgande av nämnda område på så sätt att, så snart i allmänhet stängselbehov måste anses råda, möjligheten av dess påkallande ej får vara utesluten.

Fördelen, praktiskt sett, av stängselvitsords *inskränkande*, i den mån sådant kan ske utan förfång för ägofriden, torde vara uppenbar och tillfyllest motiverad av den avsevärda börda stängselkyldigheten vanligen utgör, även om det av utskottet förordade medgivandet av enklare och billigare stängseltyper i viss mån kan betyda en lindring däri. Visserligen kan den omständighet, att stängselbyggandet ofta ställer sig dyrbart och betungande, i sig själv anses ägnad att lägga hämsko på stundom yppad benägenhet att i onödan tillgripa ett rättsmedel, som till följd av gällande fördelningsgrund medför ett betungande över hövan ej blott av grannen, mot vilken det åberopas, utan även av den, som själv åberopat detsamma. Med den långsträckta form, skiftena av såväl in- som avrösningsjord mångenstädes hava, särskilt i de norra delarna av landet, blir ofta kostnaden för uppförande av långa — på skiftad skogsmark stundom ända till halvmilslånga och än längre — hägnader längs ägoremsor av några få tiotal meters bredd opropotionerligt stor i förhållande till värdet av de markskiften, som skola uppbära kostnaden. Följden härav har blivit, att man flestades, hellre än att gentemot varandra tillgripa det lagligen givna stängselvitsordet, låter marken ligga ohägnad och ömsesidigt tager risken av den skada, grannens kreatur kunna anställa.

Men ett sådant sakernas tillstånd, som säkerligen icke av lagstiftaren åsyftats, kan givetvis icke anses normalt eller önskvärt. Såsom erfarenheten i rik mån bekräftar, innebär ofta blotta förefintligheten av vitsordet och möjligheten av att detsamma kan godtyckligt och utan hänsyn till omständigheterna åberopas av endera grannen en ständig källa till missbruk, osäkerhet och störd grannsämja.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att den obestriddiga omständighet, att stängselprocesser trots allt faktiskt äro tämligen sällsynta, icke med fog lärer kunna åberopas såsom stöd för, att lagen i nu antydda avseenden fungerar till allmän belåtenhet utan snarare helt enkelt torde bero på, att lagen i sin föreskrift om vitsords tillämplighet är så tydlig och klar, att utgången av möjliga försök att undgå stängningsskyldighet i händelse av rättegång i de flesta fall är på förhand given.

Om sålunda dessa nu anmärkta förhållanden synas utskottet nödvändiggöra tryggande garantier mot att stängselkyldighet göres gällande oftare än behovet sådant kräver, kan emellertid tvekan råda angående lämpligaste formen för en sådan begränsning.

Motionären har ifrågasatt ett fullständigt borttagande av vitsord inägor emellan. En sådan åtgärd kan visserligen vara praktiskt motiverad

av det förhållande att mulbetet å inägor i vissa trakter av landet torde vara av underordnad betydelse i jämförelse med det å utägorna, vadan alltså nyttan av inägor inhägnande i sådana trakter icke synes stå i rimligt förhållande till uppoffringen av virke och arbete.

Men fullt rationell vore tydligen icke en lagändring av nämnda innebörd, enär behovet av skydd mot betande kreatur utan tvivel kan ifrågakomma även å inägojord. Ej heller vunnes därigenom den allmänna trygghet mot stängselvitsords missbrukande, som utskottet anser önskvärd. Följdiriktigare synes utskottet, i anslutning till vad ovan uttalats, ett lagstadgande av större principiell räckvidd, varigenom generellt fastsloges såsom ovillkorlig förutsättning för vitsords tillämplighet, att skyddsbehov mot skada av lösgående hemdjur verkligen föreligger.

Klart är emellertid, att i enskilda fall, *även om* endera grannen håller kreatur och stängselskyldighet sålunda principiellt kan genom vitsord göras gällande, sådana omständigheter kunna vara för handen, att skyddsbehovet, praktiskt taget, är reducerat till ett minimum eller att eljest nyttan av påyrkad hägnad ej i nämnvärd mån motsvarar kostnaden. I sådant fall bör möjlighet vara beredd den part, mot vilken vitsord åberopas, att erhålla befrielse från den honom lagligen åliggande stängselskyldigheten. Det synes utskottet därför, att den lagstadgade allmänna vitsordsregeln bör kompletteras med en föreskrift om befogenhet för viss, för ändamålet lämpad myndighet att, då fråga om tillämpning av eljest lagligen medgivet stängselvitsord hänskjutes till densamma, efter prövning av de särskilda omständigheterna frikalla part från hägnadsskyldighet. Utskottet finner i sådant avseende gällande stängselförordning lämna en god anvisning på den väg, som för vinnande av en sådan prövning lämpligen bör anlitas. I 5 § är nämligen för visst fall möjlighet beredd att efter myndighets avvägning åstadkomma jämkning och nedsättning i avseende å eljest gällande grund för parts deltagande i stängsels hållande. Ett sådant prövningsförfarande av behörig myndighet torde, enligt utskottets mening, kunna och böra erhålla en avsevärt vidsträcktare omfattning än vad som nu är fallet.

Å andra sidan får emellertid, såsom motionären framhållit, icke förbises, att stängselvitsords tillämplighetsområde i vissa avseenden kräver en väsentlig *utvidgning*. Det lär nämligen icke kunna påvisas tillräckliga grunder för saknaden av stängselvitsord i vissa lagligen föreskrivna undantagsfall, där stängselbehövande jordägare således är hänvisad att stänga själv utan hjälp av granne, men däremot den sistnämnde kan påfordra sådan hjälp. Dessa fall, vilka omförmälas i 4, 7, 8 och 9 §§ av stängselför-

ordningen, avse som bekant dels inägor — åker, äng eller plantering — i förhållande till utägor — skog, utmark eller beteshage —, dels enskild mark gentemot kronopark eller viss annan skog eller mark, som står under kronans omedelbara vård, dels utjord och urfjäll gentemot annan jord, som ej förut tagit i stängsel del, dels ock slutligen avsondrad lägenhet gentemot stamhemman.

Framförallt torde saknaden av vitsord för inägor gentemot utägor vara ägnad att verka orättvist betungande för inägornas innehavare. Ofta förekommer ju, att kreatur hållas på bete å utägor. Det måste därför framstå såsom oegentligt, att kreatursägare å utägor icke skall i rimlig proportion till det egna gagnet bidra till kostnaden för hägnad, som — låt vara på inägoinnehavarens initiativ — upprättats till skydd mot den förres betande djur. För övrigt erbjuda de särskilda förhållandena i olika delar av landet talrika exempel på, till vilken obillighet inägors brist på vitsord kan leda. Om, såsom i skogiga trakter ofta är fallet, en by har sina inägor skiftade, men lagda i ett sammanhang, och därvid en av bymännen råkat få sina inägotter helt eller huvudsakligen belägna utmed gränsen mot utanför liggande oskiftade eller eljest till gemensamt mulbete använda skogsmark, måste denne, i saknad av stängselvitsord mot skogsmarken, ensam stänga däremot, om han vill hava sina ägor säkert skyddade. De övriga delägarna i byn, vilka äro i den gynnsamma belägenhet, att deras inägor icke gränsa omedelbart till utmarken, undgå däremot på grund härav helt och hållet stängselkyldighet mot sina egna och byns gemensamma eller andra utägor, vilken skyldighet således helt vältes över på den förstnämnde, ehuru nyttan av stängslet är gemensam för alla.

Särskilt kan saknaden av stängselvitsord för inägor gentemot kringliggande skogs- och betesmark verka hämmande på nyodlingsverksamheten, till skada för såväl egnahemsrörelsen som jordbrukets utveckling i allmänhet. Nyodlare nödgas i regel ensam och utan hjälp av vitsord åtaga sig stängselhållning, då han ej kan ersätta hägnad med vakt och i de flesta fall, särskilt i odlingar på utmarker och på glest bebodda trakter, har svårt att åstadkomma den erforderliga bevisning angående liden skada, som enligt stängselförordningens 34 § åligger jordägare, som intagit inträngande kreatur.

De allmänna synpunkter, som anförts mot saknaden av stängselvitsord för inägor gentemot utägor, synas utskottet kunna i stort sett göras gällande jämväl beträffande de övriga undantagsfall, då vitsord saknas. För övrigt

är det ju blott en konsekvens av den ovan uttalade allmängiltiga regeln i avseende å stängselvitsords tillämplighet, att icke ägors kamerala natur, utan deras behov av skydd mot lösgående djur bör vara den avgörande faktorn.

Det är emellertid ej blott gällande bestämmelser i avseende å stängselvitsords giltighetsområde, som bära skulden till den brist på inre sammanhang och yttre anpassningsförmåga, som, enligt utskottets mening, utgör stängselförordningens huvudfel. Även stadgandet angående grunden för stängselskyldighets fördelning synes nämligen utskottet vara otillfredsställande eller åtminstone otillräckligt. Enligt den i stängselförordningens 3 § fastslagna halvdelningsprincipen, som endast för visst fall — beträffande utägojord — kan modifieras enligt stadgandet i 5 §, hava, såsom nämnts, de i ägoskillnaden mötande ägornas innehavare att deltaga i stängseln i lika mån, oavsett dessa ägors olika storlek och värde, kreaturens antal å ömse sidor samt utan hänsyn i övrigt till den nytta, vardera grannen kan hava av hägnaden. En i lag bestämd, generell fördelningsnorm synes utskottet visserligen vara praktiskt betydelsefull och måhända oundgänglig, men uppenbart är, att en sådan norm i vissa fall icke kan tillgodose alla anspråk på full rättvisa. Det synes sålunda utskottet, som om lagstadgade garantier erfordrades för att under alla förhållanden jämväl stängselskyldighets fördelning må ske med iakttagande av vad omständigheterna i varje fall påkalla. För så vitt halvdelningsgrundsatsen bibehålles, böra jämkningar vara medgivna i alla de fall, där halvdelning måste framstå såsom obillig. Medlet, varigenom en dylik efter omständigheterna jämkad avvägning av hägnadsbördan lämpligast möjliggöres, synes otvivelaktigt vara det prövningsförfarande, som jämlikt 5 § redan nu anlitas för berörda undantagsfall. Stadgandet härom har följande lydelse: »Utgöras ägor, emellan vilka stängas skall, av skog, utmark eller beteshage å båda sidor, och finnes endera sidan av stängsel märkligt betungas utan motsvarande nytta; då må, där den sidan ej själv stängseln fordrar, dess stängselskyldighet, efter ty som domaren skäligen prövar, nedsättas under vad i 3 § stadgat är.»

Såsom i annat sammanhang har uttalats, har utskottet tänkt sig, att en prövning av i huvudsak sådan innebörd som den i anförda lagrum angivna bör komma till användning, jämväl då fråga väckes om befrielse från stängselskyldighet. Genom en sådan prövning i sistnämnda avseende, företagen på ansökan av part, mot vilken stängselvitsord påyrkats, bör det, med stöd av de särskilda omständigheterna, kunna utrönas, om nyttan av stängslet skäligen motsvarar kostnaden därför. Endast om så är förhållandet, synes vitsordet böra få anlitas, varemot i motsatt fall en eljest stängselskyldig markinnehavare må frikallas från

sin skyldighet. Vid prövning åter av den grund och proportion, varefter stängselskyldigheten rättvisligen bör fördelas mellan ägogrannarna, synas utskottet sådana omständigheter lämpligen böra komma i betraktande som antalet av de kreatur, som å vardera sidan hållas, de angränsande skiftenas inbördes storlek och värde, den inbördes storleken av de olika stängselskyldigas ägo-innehav, den större eller mindre direkta nyttan å vardera sidan av stängningen o. s. v. Då vidare, som utskottet ovan framhållit, det ej är ovanligt, att på grund av det inbördes läget av inägoskiften, tillhörande olika delägare i en by, en markägare kan få sig ålagd stängselskyldighet, som indirekt kommer andra icke stängselskyldiga grannar mer eller mindre till godo, torde ock billigheten kräva befogenhet för den prövande myndigheten att i dylika fall, om så visar sig skäligt, bestämma, huruvida och i vad mån jämväl andra än de närmaste grannarne å ömse sidor om ägoskillnaden må kunna åläggas att deltaga i hägnad.

Av det ovan anförda synes det utskottet med full tydlighet framgå, att ett allmänt och starkt behov föreligger, ej blott av att möjlighet beredes att använda enklare och billigare stängselsätt, utan även därav att en omarbetning av gällande stängselförordning kommer till stånd.

En sådan omarbetning torde, såsom ovan framhållits, i huvudsak böra gå ut på, *dels* att — med en bestämdare precisering av stadgandet i 2 § — stängselskyldighet göres beroende uteslutande av stängsels behövlighet såsom skydd mot lösgående hemdjur, och att ifrågavarande skyldighet sålunda ej, såsom hittills, må betingas av grannelaget såsom sådant på grund av någon generell presumtion om ett på landsbygden allmänt skyddsbehov mot skada av hemdjur, *dels* att, då stängselskyldighets inträdande fortfarande må göras gällande genom stängselvitsord, sådant må kunna åberopas i de fall, då nyssnämnda allmänna förutsättning för stängselskyldighet föreligger, utan avseende å ägors beskaffenhet, och med bortfallande sålunda av de undantag från stängselvitsords tillämpning, som stadgats uti 4, 7, 8 och 9 §§, *dels ock* slutligen att det må ankomma på behörig myndighet att, uppå ansökan av stängselskyldig, där särskilda omständigheter därtill föranleda, bestämma såväl i fråga om stängselvitsords tillämpning i särskilda fall som angående jämkning i den för stängselskyldighets utgörande lagstadgade grund.

Utskottet får alltså, med åberopande av det anförda, hemställa,

att riksdagen må, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t *dels* låta verkställa utredning i syfte att vinna ändring av ej mindre gällande stängselförordning än även förenämnda kungl. förordning den 31 januari 1815 samt de övriga bestämmelser, vilka därmed kunna stå i sammanhang, *dels ock* för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 9 juli 1914.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Vid slutbehandling inom utskottet av förestående ärenden hava närvarit: herrar Persson, Ericsson, Odelberg, Pers, Lindblad, Lundell, Öberg, Kronlund, greve Wachtmeister, Ingeström, Jonsson, frih. Gyllenstierna, Berglund, Bosson, Nilsson i Linnås och Norin.
